

УДК 811.161.2'25'367:27-23

DOI: 10.18523/icmp2522-9281.2022.8.100-122

Олена Лаврінець (Olena Lavrinets)

<https://orcid.org/0000-0001-6363-1502>

СУБ'ЄКТНА СИНТАКСЕМА
В ПАСИВНИХ КОНСТРУКЦІЯХ
(на матеріалі Біблії в перекладі Філарета)

Abstract

SUBJECTIVE SYNTAXEME IN PASSIVE
CONSTRUCTIONS
(based on the Bible translated by Filaret)

Background. *The specificity of morphological expression and asyncretism / syncretism of the semantics of the subjective syntaxeme is described in modern Ukrainian scientific writing and officialese. The confessional texts, in particular the Philaret's Ukrainian translation of the Bible, were not studied in this aspect.*

Contribution to the research field. *The formulated conclusions outline both the structural and semantic features of passive constructions and their dynamics in the translated confessional text.*

Purpose. *To find out the specificity of morphological expression and semantics asyncretism / syncretism of the subjective syntaxeme, as well as to determine the productive / unproductive means of expressing the syntactic position of the subject in the passive constructions of the Ukrainian translation of the Bible and their correlation with the Russian Synodal edition of the Bible made in 2002, which was the base for researched Filaret's translation.*

Methods. *Descriptive-analytical method, structural method including structural-semantic analysis, comparative method and method of syntactic transformations are applied in this research. The actual material for the study was selected by sampling method from the Ukrainian translation of the Bible.*

Results. *The substantive in the form of instrumental case without preposition and the prepositional-substantive compound, in particular the substantive in the forms of the genitive case with the prepositions **від, через, у (в), до**, the instrumental case with preposition **між** and local case with prepositions **у (в), на** are the means of expressing the subjective syntaxeme in the passive constructions of Ukrainian translation of the Bible. The substantive in the form of no prepositional instrumental case is the most productive means of expressing of the subject of action in passive constructions in the analyzed translation. Substantive in the form of the genitive case with the preposition **від** “competes” in some cases with this form.*

Discussion. *Nouns-names of beings are primarily expressions of asyncretic (subject of action) and occasionally syncretic (subject-instrument) semantics; nouns-names of non-beings mostly represent syncretic (subject-instrument, subject-cause, subject-space, subject-instrument-time, subject-instrument-space) and sometimes a syncretic semantics. The usage of passive constructions and the expression of subjective syntaxeme in Ukrainian translation of the Bible is mostly identical to the Russian Synodal edition of the Bible, which demonstrates consistent copying of the grammatical norms of Russian and, accordingly, Church Slavonic and neglecting specific grammar features of standard Ukrainian.*

The perspective of this research consists in the determination of the specificity of the morphological expression of the subjective syntaxeme in passive constructions of the I. Ohienko’s translation of the Bible, carried out from the original text.

Keywords: Ukrainian interpreting of the Bible, passive construction, subjective syntaxeme, asyncretic / syncretic semantics, substantive, prepositional-substantive phrase, metaphor, grammatical loan translation.

У статті з’ясовано специфіку морфологічного вираження суб’єктної синтаксеми в пасивних конструкціях українського перекладу Біблії, виконаного Філаретом (М. Денисенком) із російського Синодального видання Біблії 2002 року. Проаналізовано асинкретизм (суб’єкт дії) та синкретизм (суб’єкт-інструмент, суб’єкт-причина, суб’єкт-простір, суб’єкт-інструмент-простір, суб’єкт-інструмент-час) семантики орудного безприменникового відмінка субстантива і применниково-субстантивної

сполуки. Визначено домінування в пасивних конструкціях українського перекладу Святого Письма засобів вираження суб'єктної синтаксеми російського Синодального видання Біблії.

Ключові слова: український переклад Біблії, пасивна конструкція, суб'єктна синтаксема, асинкретична семантика, синкретична семантика, субстантив, прийменниково-субстантивна сполука, метафора, граматична калька.

Вступ

Конфесійний стиль – один із найдавніших стилів в історії української літературної мови та один із найменш досліджених у сучасній українській лінгвістиці. Лише після здобуття Україною незалежності відбулося відродження конфесійного стилю, який від середини 30–40-х рр. ХХ ст. використовували за межами України в українських емігрантських релігійних громадах, і його виокремлення в парадигмі функційних стилів української літературної мови. Питання розвитку конфесійного стилю та функціонування української церковної мови не втратило своєї актуальності й сьогодні, що зумовлено наданням на початку 2019 року Українській православної церкві статусу автокефальної. Одним із важливих аспектів вивчення конфесійного стилю української мови є оцінка якості релігійних текстів, більшість із яких перекладні або з мов оригіналу, або через посередництво інших мов, переважно церковнослов'янської та російської, специфічною рисою синтаксису яких є домінування пасивних конструкцій над активними, що суперечить синтаксичним нормам української літературної мови.

Теоретичне підґрунтя

Дослідники історії української мови (В. Русанівський, Г. Щербатюк) функціонування суб'єктної синтаксеми в пасивних конструкціях тісно пов'язують із засобами її морфологічного вираження, що обґрунтовано відчутними змінами в засобах вираження цього граматичного явища в різних функційних стилях на різних етапах розвитку української літературної мови. У писемних пам'ятках української мови найдавнішого періоду суб'єктна синтаксема в пасивних конструкціях має два паралельно вживані засоби вираження: 1) форма орудного безпрियменникового відмінка субстантива; 2) прийменниково-субстантивна сполука «от(ь) +

родовий відмінок субстантива». Наприклад: *Не судом ли испытан будещи; Села замковыє розданы земляномъ отъ старостъ* (Русанівський, 1971, с. 291–292; Щербатюк, 1983, с. 129). У староукраїнській мові XIV–XVIII ст. поряд із цими двома формами подекуди використовувана запозичена з польської мови форма суб'єкта дії – субстантив у формі знахідного відмінка з прийменником *презь* (фонетичний варіант – *праз*) та його українським відповідником *через* (*чрезь*): *...презь волю Бозскую зражсена; Зосталь чрезь війско... разгромленъ и на голову пораженъ* (Русанівський, 1971, с. 292). У староукраїнській мові XVI–XVIII ст. форма орудного безприйменникового відмінка субстантива в пасивних конструкціях починає переважати над іншими засобами вираження суб'єктної синтаксеми (Русанівський, 1971, с. 291–292; Щербатюк, 1983, с. 129), а в сучасній українській літературній мові це єдиний продуктивний засіб вираження суб'єкта дії в пасивних конструкціях, на відміну від польської літературної мови, у пасивних конструкціях якої збережені два засоби вираження суб'єкта дії – і орудний безприйменниковий відмінок субстантива, і прийменниково-субстантивна сполука (Siewierska, 1988, р. 251).

У дослідженнях сучасної української мови зосереджувано увагу не лише на засобах морфологічного вираження суб'єктної синтаксеми в пасивних конструкціях, а й на чинниках вмотивованого/невмотивованого вживання того чи того засобу вираження в сучасному українському мовленні загалом та книжному мовленні зокрема (О. Курило, Є. Тимченко, М. Сулима, М. Гладкий, О. Синявський, С. Смеречинський, О. Матвієнко, К. Городенська, О. Сербенська, О. Межов та ін.)¹. Спробу виявити специфіку морфологічного вираження й асинкретизм/синкретизм семантики суб'єктної синтаксеми здійснено в сучасному науковому та адміністративно-канцелярському мовленні (Городенська, 2001; Лаврінець, 2013, 2018), де вживання пасивних конструкцій із усуненим на другорядну позицію або імпліцитним суб'єктом дії забезпечує комунікативну точність і зрозумілість викладу інформації (Непийвода, 1997, с. 261), що збігається з настановою цих книжних стилів – концентрувати увагу на самій дії. Тексти конфесійного стилю, зокрема український переклад Біблії, здійснений Філаретом, ще не були об'єктом вивчення в цьому аспекті, що й зумовлює актуальність пропонованого дослідження.

¹ Детальний огляд досліджень про засоби вираження суб'єктної синтаксеми в пасивних конструкціях сучасної української мови див. у статті за нашим авторством (Лаврінець, 2013).

Мета нашої розвідки – з'ясувати специфіку морфологічного вираження та асинкретизм/синкретизм семантики суб'єктної синтаксеми в пасивних конструкціях українського перекладу Біблії, визначити продуктивні/непродуктивні засоби вираження синтаксичної позиції суб'єкта в пасивних конструкціях українського перекладу Святого Письма та їхню співвідносність із російським Синодальним виданням Біблії 2002 року, на основі якого виконано досліджуваний переклад Святого Письма українською мовою.

Методи та матеріал дослідження

За Біблією в перекладі Філарета методом вибірки сформовано картотеку пасивних конструкцій, для аналізу яких застосовано описово-аналітичний метод (для інвентаризації типів пасивних конструкцій і засобів вираження в них суб'єктної синтаксеми), структурний метод із використанням структурно-семантичного аналізу (для дослідження формально-граматичної та семантико-граматичної організації пасивних конструкцій) і метод синтаксичних трансформацій (для встановлення асинкретизму/синкретизму суб'єктної синтаксеми, синонімічного співвідношення активних і пасивних конструкцій). Зіставний метод задіяно для визначення співвідносності засобів вираження суб'єктної синтаксеми і функціонування пасивних конструкцій в українському перекладі Святого Письма та російському Синодальному виданні Біблії.

Засоби вираження асинкретичної суб'єктної синтаксеми в пасивних конструкціях українського перекладу Біблії

Трикомпонентна пасивна конструкція в сучасній українській мові побудована за такою продуктивною структурною схемою: «називний відмінок об'єктного суб'єкта + дієслівна форма пасивного стану + орудний відмінок суб'єкта дії». Таку схему в українському перекладі Святого Письма реалізують конструкції з предикативними дієприкметниками на *-ний, -тий*, що становлять ядро парадигми пасивних конструкцій, та конструкції з дієсловами на *-ся* пасивного стану, що є периферійною ланкою в парадигмі пасивних конструкцій. Конструкції з предикативними формами на *-но, -то*, які належать до приядерної сфери парадигми пасивних конструкцій аналізованого перекладу², подекуди мають таку структурну

² Про обсяг парадигми пасивних конструкцій та ієрархію її складників в українському перекладі Біблії, здійсненому Філаретом, див. у статті за нашим авторством (Лаврінець, 2021).

схему: «знахідний відмінок об'єкта + дієслівна форма на *-но, -то* + орудний відмінок суб'єкта дії». Уживання орудного суб'єкта дії при предикативних формах на *-но, -то*, що відбувається за зразком трикомпонентних пасивних конструкцій, що їх успадкувала російська літературна мова (Siewierska, 1988, р. 270), вважаємо порушенням граматичної норми української літературної мови, оскільки форми на *-но, -то* «зберігають усі валентні позиції своїх вихідних дієслів, крім однієї – суб'єктної» (Городенська, 2017, с. 484), а «в структурі цих незмінних предикативних форм немає будь-яких граматичних афіксів, які указували б на особу виконавця дії» (Городенська, 2017, с. 447). У нашому дослідженні до уваги беремо насамперед засоби вираження суб'єктної синтаксеми в пасивних конструкціях, а не нормативність/ненормативність пасивних конструкцій і морфологічне вираження предиката в них.

У формі **орудного безприменникового відмінка** як найбільш продуктивного засобу вираження асинкретичної семантики «суб'єкт дії» в пасивних конструкціях українського перекладу Біблії функціують такі субстантиви:

1) субстантив, що називає істоту – особу/осіб, зокрема

- власне-іменник: *Господом буде виправдане і прославлене усе плем'я Ізраїлеве* (БУП, 767); *...Юдея була спустошена халдеями* (БУП, 503); *І забудуться нащадками твоїми пустелі вікові...* (БУП, 776); *Коли похитнеться багатий, він підтримується друзями; а коли впаде бідний, то відштовхується і друзями...* (БУП, 702); *...станьте за поколіннями вашими, за чергами вашими, як запропоновано Давидом, царем Ізраїлевим, і як приписано Соломоном, сином його...* (БУП, 470); *Усе Мені передано Отцем Моїм...* (БУП, 1094) тощо;
- займенниковий іменник: *...поверніться кожен у дім свій, бо Мною зроблено це* (БУП, 445); *І дане було мною* (Навуходоносором. – О. Л.) *повеління...* (БУП, 911); *...нехай буде звершена нами* (Іехонією, Ездрую. – О. Л.) *клятва перед Господом...* (БУП, 512); *...суд Твій Тобою передбачений* (БУП, 530–531); *...тому що тобою, брате, заспокоєні серця святих* (БУП, 1355); *І відповів Самуїл народу: не бійтеся, гріх цей вами вчинений...* (БУП, 288); *...народи будуть Ним благословлятися і Ним хвалитися* (БУП, 786); *...коли пізнаний буде ним* (начальником. – О. Л.) *гріх...* (БУП, 106); *Уся громада синів Ізраїлевих зібралася в Силом, і поставили там*

скинію зібрання, бо **була земля підкорена ними** (БУП, 238); **...хто ким буває переможений, той тому і раб** (БУП, 1271) тощо. Узгалянено-вказівна семантика займенникових іменників зрозуміла або з контексту, де вони вживані як анафоричні компоненти, або за написанням із великої літери, оскільки формами *Мною, Тобою, Ним* позначено Господа;

- субстантивоване слово (власне-прикметник, зрідка – числівник, займенниковий прикметник): **...і полонені сильним будуть відняті...** (БУП, 770); **...велика могутність у Господа, і Він смиренними прославляється** (БУП, 694); **Сказано також мудрими: мати упередженість на суді – недобре** (БУП, 659); **І у народі один буде пригнічуваний іншим, і кожен – ближнім своїм...** (БУП, 734); **Предмудрість світла і нев'януча, і легко споглядається тими, хто любить її, і знаходиться тими, хто шукає її...** (БУП, 680); **...(Аман Амадафів. – О. Л.) був проголошений нашим батьком і шанований усіма** (БУП, 546); **...багатма ж називається воно (місце, що означає «очищення». – О. Л.) Нефтай** (БУП, 1000) тощо;

2) субстантив, що називає істоту – не-особу / не-осіб: **...якщо ж (скот. – О. Л.) буде звіром розтерзаний...** (БУП, 81); **...і наповнилася земля та мишами** (БУП, 282); **...доми наповняться пугачами...** (БУП, 742); **...одяг ваш поточений мілью** (БУП, 1263) тощо;

3) субстантив, що має граматичне значення неістоти і лексичне значення сукупності осіб, зокрема й метонімічне значення «народ і країна»: **...а місто і святилище зруйновані будуть народом вождя, який прийде...** (БУП, 919); **Але насамперед належить Йому багато постраждати і бути відкинутим родом цим** (БУП, 1175); **Ти (дочка Єрусалима. – О. Л.) так само будеш посоромлена і Єгиптом, як була посоромлена Ассирією...** (БУП, 785) тощо;

4) субстантив, що називає неістоту та має значення переважно «явище природи», зрідка – «абстрактне поняття людського світу». У цьому випадку відбувається метафоричне переосмислення семантики суб'єкта. Наприклад: **Ілля схований був вихором...** (БУП, 729); **...голова моя покрита росою, кучері мої – нічною вологою** (БУП, 675); **...ніяка плоть не знищиться більше потопом** (БУП, 726); **...весь світ був освітлюваний ясным світлом...** (БУП, 690); **Гори покрилися тінню її (виноградної лози. – О. Л.)...** (БУП, 610); **...не згасне палаюче полум'я, все буде спалено**

ним від півдня до півночі (БУП, 888); *...і наповнилася земля зlodіяннями* (БУП, 10); *...вперте серце буде обтяжене скорботами* (БУП, 694); *Кістки його наповнені гріхами юности його...* (БУП, 560) тощо.

Як синтаксичний синонім до пасивної конструкції з орудним суб'єкта (здебільшого назвою особи/осіб) у перекладі Філарета використано активну конструкцію з називним суб'єкта. Наприклад: *Замовкніть, мешканці острова, який наповнювали купці сидонські...* (БУП, 747) – *І вулиці міста цього наповняться отроками й отроковицями...* (БУП, 961); *Храм, який побудував цар Соломон Господу, довжиною був у шістдесят ліктів...* (БУП, 348) – *І дім цей за багато років перед цим був побудований царем Ізраїльським...* (БУП, 507); *Після цього Давид уразив филистимлян і смирив їх...* (БУП, 424) – *Коли побачили слуги Адраазара, що вони вражені ізраїльтянами, уклали з Давидом мир і підкорилися йому* (БУП, 425) тощо. Попри взаємний трансформаційний зв'язок активна й пасивна конструкції семантично не тотожні: в активній конструкції увагу зосереджувано на суб'єкті, у пасивній – на об'єкті, оскільки називний суб'єкта дії виконує центральну роль в активній конструкції, а орудному суб'єкта дії відведено периферійну роль у пасивній конструкції. Часте паралельне вживання активної та пасивної конструкцій, зокрема й у тому самому контексті аналізованого перекладу, відбувається насамперед для уникнення структурної одноманітності, причому пасивна конструкція переважно передє активній конструкції. Наприклад: *Мною ж (царем Дарієм. – О. Л.) дається повеління... Я, Дарій, дав це повеління...* (БУП, 478); *В день новомісяччя будуть принесені ним (князем. – О. Л.) зі стада волів телець без вад, також шість агнів і баран без вад. Хлібного приношення він принесе ефу на тельця та ефу на барана...* (БУП, 901); *...вбивство братів наших і полон землі і спустошення спадщини нашої поверне на нашу голову серед народів, якими ми будемо поневолені, і будемо на спокусу і ганьбу серед тих, які оволодіють нами...* (БУП, 530); *...всякий дім будється ким-небудь; а Той, Хто збудував усе, є Бог* (БУП, 1357); *Бо коли я засмучую вас, то хто звеселить мене, як не той, хто засмучений мною?* (БУП, 1312); *Бог послав цареві міцний сон, цей добрий дар, що від віку посилається Ним і вночі і вдень усім, кому він хоче* (БУП, 1027) тощо. Зрідка асинкретичну суб'єктну семантику в активних конструкціях українського перекладу Святого Письма виражають субстантив на позначення не-особи / не-осіб та субстантив – назва неістоти з лексичним значенням сукупності осіб. Наприклад: *Польові звірі*

прославляють Мене, шакали і страуси (БУП, 765); *...черва покриє їх* (людей. – *О. Л.*) (БУП, 561); *...будуть прославляти Тебе народи сильні...* (БУП, 749) тощо.

Функцію асинкретичної синтаксеми «суб'єкт дії» субстантив – назва неістоти з метафоричним значенням виражає також у синтаксичній позиції підмета активних конструкцій, уживання яких надає мовленню образності. Наприклад: *...вода стирає камені; паводок її змиває земний порох...* (БУП, 557); *Вся земля взиває до істини, і небо благословляє її...* (БУП, 503); *Усі дерева твої і плоди землі твоєї погубить іржа* (БУП, 212); *Золото і срібло утверджують стопи...* (БУП, 723); *Так, дурня убиває гнівливисть, і нерозумного губить роздратування* (БУП, 551–552); *...милість і істина нехай охороняють його* (царя. – *О. Л.*) (ПУБ, 600); *Різка і викриття дають мудрість...* (БУП, 663) тощо. Зокрема активні конструкції корелюють із пасивними конструкціями як синтаксичні трансформи в українському перекладі Біблії. Пор.: *...слава Господня наповнила дім Божий* (БУП, 439) – *...славою Його наповнилася земля* (БУП, 952); *...тремтіння обіймає тіло моє...* (БУП, 561) – *...сучасники будуть обійняті тремтінням* (БУП, 559); *Кайдани пекельні скували мене, і сіті смертні облутали мене* (БУП, 580) – *Я* (Манассія. – *О. Л.*) *зігнутий багатьма залізними кайданами...* (БУП, 472); *Нехай покриють сором і безчестя тих...* (БУП, 605) – *Нехай покрийються соромом і ганьбою ті...* (БУП, 589); *...бо кров оскверняє землю...* (БУП, 179) – *...і осквернилася земля кров'ю...* (БУП, 623); *І молитва віри зцілить недужого і підведе його Господь...* (БУП, 1264) – *...ранами Його ви зцілилися* (БУП, 1266) тощо. Уживання субстантива – назви неістоти в синтаксичній позиції суб'єкта дії активної та пасивної конструкцій відбувається подекуди й у тому самому контексті аналізованого перекладу, що доводить вже зазначену мету – уникнути структурної тавтології, оскільки синонімійна кореляція «активна → пасивна конструкція» функціонує непослідовно. Наприклад: *А ворогів моїх нехай покриє безчестя і, як одежею, нехай вони покрийються соромом своїм* (БУП, 625); *Бо надія нечестивого зникає, як порох, який відносить вітер, і як тонкий іній, що розноситься бурєю, і як дим, що розсіється вітром...* (БУП, 680); *...земля буде наповнена віданням Господа, як води наповнюють море* (БУП, 740); *...градом знищить-ся притулок неправди, і води потоплять місце приховування...* (БУП, 751); *...хмара наповнювала внутрішній двір. ...дім наповнився хмарою, і двір наповнився сяйвом слави Господа* (БУП, 860) тощо.

Асинкретичну семантику «суб'єкт дії» виражають субстантив – назва істоти, що позначає не-особу, і субстантив – назва неістоти, ужиті як однорідні компоненти сурядного ряду в пасивних конструкціях українського перекладу Біблії. Наприклад: *...уся гора наповнена конями і колісницями вогненними навкруги Єлисея* (БУП, 381); *...той, хто навертався, зцілювся не тим, на що дивився, але Тобою, Спасителем усіх* (БУП, 688); *Прийшовши до Єрусалима, вони (Павло і Варнава. – О. Л.) були прийняті церквою, апостолами і пресвітерами* (БУП, 1239); *Долини наповнюються отарами, і лани покриваються пшеницею* (БУП, 602) тощо. Такі трикомпонентні пасивні конструкції теж формують синонімічне співвідношення з активними конструкціями, причому подекуди в тому самому контексті. Наприклад: *Нехай славлять Тебе, Господи, всі діла Твої, і святі Твої нехай благословляють тебе* (БУП, 638); *Про Димитрія засвідчено всіма і самою істиною, свідчимо також і ми...* (БУП, 1277) тощо.

У пасивних конструкціях українського перекладу Святого Письма асинкретична суб'єктна синтаксема, крім типової форми орудного безприменникового відмінка субстантива, представлена применниково-субстантивною сполукою, зокрема **формою родового відмінка субстантива з применником від**, що переважно називає істоту – особу/осіб. У більшості пасивних конструкцій із таким засобом вираження суб'єкта дії валентність предиката передбачає адресатну синтаксеми, позиція якої може бути незаповнена. Наприклад: *...жертвам від фараона виділена була ділянка...* (БУП, 54); *...визначена йому (Аману. – О. Л.) зла доля від царя* (БУП, 545); *...і господареві нашому повелено від Господа дати наділ Салтаада...* (БУП, 180); *Навік наречеться від Бога ім'я тобі* (Єрусалиму. – О. Л.)... (БУП, 852); *...так мені наказано [від Господа]...* (БУП, 112); *...дано було від царя Олександра повеління зустрічати його (царя Єгипетського. – О. Л.)...* (БУП, 989); *За це і послана від Нього кисть руки, і намалювано це писання* (БУП, 914) тощо. У решті пасивних конструкцій валентність предиката не передбачає синтаксеми з адресатною семантикою. Наприклад: *...благословенний він від Господа за те...* (БУП, 275); *Усе це написано від Господа...* (БУП, 434); *...так було влаштовано від Бога...* (БУП, 445); *Ці троє були синами Ноевими, і від них заселилась уся земля...* (БУП, 12); *...і понесе на собі Аарон недоліки приношень, що посвячуються від синів Ізраїлевих...* (БУП, 88); *Не проти тебе (царя Юдейського. – О. Л.) посланий я (цар Єгипетський. – О. Л.) від Господа Бога* (БУП, 499) тощо.

Субстантив у сполучі з прийменником *від* у функції асинкретичної синтаксими «суб'єкт дії» в українському перекладі Біблії подекуди може позначати неістоту і мати метафоричне значення або мати граматичне значення неістоти і лексичне значення сукупності осіб. Наприклад: *...і нині проклятий ти від землі, що розкрила уста свої прийняти кров брата твого від руки твоєї...* (БУП, 8); *...земля освітилася від слави Його* (БУП, 897); *У той час Від іскри вогню примножуються вуглини...* (БУП, 700); *...буде принесений дар Господу Саваофу від народу міцного і бадьорого...* (БУП, 745); *...ви були в той час без Христа відчуженими від громади ізраїльської...* (БУП, 1328) тощо.

Непродуктивними засобами вираження асинкретичної семантики «суб'єкт дії» в пасивних конструкціях українського перекладу Біблії є такі прийменниково-субстантивні сполуки:

- «*у/в + субстантив у формі родового відмінка*», що позначає істоту – особу/осіб: *...дні ці Пурим не скасовувалися в юдеїв...* (БУП, 548); *...вона (бездітність із чеснотою. – О. Л.) визнається й у Бога, й у людей* (БУП, 679); *У пророків написано: і будуть всі навчені Богом* (БУП, 1197); *Чи не був осміяним у тебе (Моав. – О. Л.) Ізраїль* (БУП, 832); *...яка це мерзенна справа зроблена у вас (синів Веніамінових. – О. Л.)!* (БУП, 270); *...діла в Нього зважені* (БУП, 278); *...і нехай він (агнець. – О. Л.) зберігається у вас (синів Ізраїлевих. – О. Л.) до чотирнадцятого дня цього місяця...* (БУП, 69); *А блуд і всяка нечистота та користоловство не повинні навіть згадуватися у вас (ефесян. – О. Л.), як личить святим* (БУП, 1330) тощо;
- «*між + субстантив у формі орудного відмінка*», що здебільшого називає істоту – особу/осіб, зрідка має граматичне значення неістоти і лексичне значення сукупності осіб: *Ім'я Хеврону раніше було Кири-аф-Арби, як називався між синами Єнака один чоловік великий* (БУП, 235); *...разом із зростанням віри вашої ми (послідовники Ісуса Христа. – О. Л.) звеличимося між вами (коринф'янами. – О. Л.) надміру...* (БУП, 1318); *Усі вони (керівники народу. – О. Л.) були шановані між племенами своїми...* (БУП, 725) тощо;
- «*у/в + субстантив у формі місцевого відмінка*», що має граматичне значення неістоти і лексичне значення сукупності осіб: *...і буде ця дружина проклятою в народі своєму...* (БУП, 143); *Від Авраама дійсно піде народ великий і сильний, і благословляться в ньому всі народи землі...* (БУП, 19) тощо.

Частим в українському перекладі Святого Письма є паралельне вживання пасивних конструкцій із асинкретичною суб'єктною синтаксею, вираженою прийменниково-субстантивною сполукою, й активних конструкцій, що засвідчує ототожнення семантико-синтаксичної структури зазначених конструкцій, використання яких є радше спонтанним, а не виваженим. Наприклад: **Від Господа дана** вам (царям. – *О. Л.*) держава (БУП, 680) – **Визначене** число днів і час **Він дав** їм (людям. – *О. Л.*), і **дав** їм владу над усім, що на ній (БУП, 704); **Від цих** (синів Яфета, Гомера, Іавана. – *О. Л.*) **населилися** острови народів у землях їх... (БУП, 13) – ...**потомство** твоє заволодіє народами і **населить** спустошені міста (БУП, 773); ...**благословенні** ви (жителі Іависа галаадського. – *О. Л.*) **у Господа** за те... (БУП, 312) – ...і **благословив** Господь Аведдара і весь дім його (БУП, 317); ...і **буде** ця дружина **проклятою в народі** своєму... (БУП, 143) – **Хто говорить** винному: «ти правий», **того будуть проклинати народи**... (БУП, 659); ...а **вийшовши**, **переказував** (Мойсей. – *О. Л.*) **синам** Ізраїлевим **усе, що заповідано було** [йому **від Господа**] (БУП, 96) – ...**(народи. – О. Л.) не бояться** Господа і **не роблять** за уставами і за обрядами, і за законом і за заповідями, які **заповів Господь** сином Якова... (БУП, 396) тощо. Синонімічне співвідношення «пасивна конструкція – активна конструкція» та «активна конструкція – пасивна конструкція» репрезентоване, зокрема, й у тому самому контексті. Наприклад: ...**так мені повелено** [від Господа Бога]. **І виконав** Аарон і сини його **все, що повелів Господь** через Мойсея (БУП, 111); ...і вони (сини Енакові. – *О. Л.*) **вважалися між рефаїмами**, як сини Енакові; **моавитяни ж називають** емимами... (БУП, 182–183); **Хто народив**, **любить і Того, Хто народився від Нього** (БУП, 1275); **Залізо він** (левіафан. – *О. Л.*) **вважає за солом**у, мідь – за гниле дерево. ...**Булава вважається у нього за соломину**... (БУП, 574) тощо.

Позиція суб'єкта дії в пасивній конструкції може бути контекстуально відновлювана з препозитивної (частіше) або постпозитивної (рідше) активної конструкції. Наприклад: **І благословив** Давид Господа **перед** усім зібранням, і сказав Давид: **благословенний Ти**... (БУП, 434); **Дух Божий створив** мене (Елиуя. – *О. Л.*)... **Я створений** також із пороку... (БУП, 568); **Я прославлю** тих, що **прославляють Мене**, а ті, що **знеславляють Мене**, **будуть осоромлені** (БУП, 279); ...**І підраховані** всі левити, яких **порахував** Мойсей і Аарон і начальники Ізраїля за родами їх і за сімействами їх... (БУП, 142); **Єремія пророк** **був ув'язнений** у дворі сторожі...

Седекія, цар Юдейський, ув'язнив його туди... (БУП, 816); *...годувалася ти* (дочка Єрусалима. – *О. Л.*) *хлібом із кращого пшеничного борошна, медом і елєсм...* *...Я* (Господь Бог. – *О. Л.*) *годував тебе* (БУП, 865) тощо. Уживання препозитивної активної конструкції та постпозитивної двокомпонентної пасивної конструкції переважно як частин складного речення, у якому актуалізовано то дію і виконавця, то лише дію, послідовно реалізоване в аналізованому перекладі Біблії, а тому може бути визначальною рисою його синтаксису. Пор. ще: *Я знаю, що кого ти* (Валак. – *О. Л.*) *благословиш, той благословенний, і кого ти проклянеш, той проклятий* (БУП, 163); *Як утішає когось мати його, так утішу Я вас, і ви будете втішені в Єрусалимі* (БУП, 782); *Зціли мене, Господи, і зціленим буду; спаси мене, і спасеним буду...* (БУП, 800); *Я* (Господь. – *О. Л.*) *знову влаштую тебе, і ти будеш улаштована, діво Ізраїлева...* (БУП, 814) тощо.

Отже, асинкретичну суб'єктну синтаксему в пасивних конструкціях українського перекладу Святого Письма виражають переважно субстантиви – назви істот, що здебільшого позначають особу, зокрема **людину** (люди, чоловік, жінка, отрок, отроковиця, інший, мудрий, полонений, усі тощо) за сімейно-родинними зв'язками (*батько, мати, брат, сестра, син, дочка, чоловік, жінка, нащадок* тощо), соціальним статусом (*господар, раб, слуга, жрець, цар, фараон, володар, князь* тощо), родом занятя (*стрілець, художник, начальник, розбійник, злодій* тощо), територіальною чи етнічною належністю (*житель, іноплеменник, филистимлянин, моавитянин, ізраїльтянин, юдей, халдей* тощо), стосунками (*друг, ворог, брат, ближній*), віруванням (*язичник, нечестивий, брат*) та **Бога** (*Бог, Господь, Господь Бог, Отець, Вседержитель, Сотворитель, Спаситель, Дух, Я, Ти, Він, Ісус, Христос*) як двох ключових постатей сакральної книги християн та іудеїв (частково).

Засоби вираження синкретичної суб'єктної синтаксеми в пасивних конструкціях українського перекладу Біблії

Синкретичну семантику в пасивних конструкціях виражає суб'єктна синтаксема, представлена як формою орудного безприменникового відмінка субстантива, так і применниково-субстантивною сполукою. Синкретизм семантики орудного безприменникового відмінка субстантива зумовлений насамперед тим, що для цієї відмінкової форми інструментальна семантика є первинною, а суб'єктна – вторинною, водночас па-

сивна конструкція семантично неелементарна, тому що утворена внаслідок злиття двох простих речень (Вихованець, 1987, с. 126; Межов, 2012, с. 137).

У пасивних конструкціях українського перекладу Святого Письма синкретичну семантику «**суб'єкт-інструмент**» виражають такі субстантиви у **формі орудного безприйменникового відмінка**:

- субстантив зі значенням «частина тіла істоти» у сполученні частіше з ад'єктивом у формі орудного відмінка або рідше із субстантивом у формі родового відмінка: *...вівці Мої повинні годуватися тим, що **по-топтано ногами вашими** (овець Моїх. – О. Л.), і пити те, що **скаламучене ногами вашими?** (БУП, 888); *...нехай не **уловленим будеш очима твоїми** (сину мій. – О. Л.) (БУП, 645); **Князі повішені руками їхніми** (рабів. – О. Л.)... (БУП, 845); *І коли [Бог] перестав говорити з Мойсеєм на горі Синаї, дав йому дві **скрижалі одкровення, скрижалі кам'яні, на яких написано було перстом Божим** (БУП, 92); *...не буде вже на усій землі Єгипетській **вимовлятися ім'я Моє вустами** будь-якого **юдея**... (БУП, 830); ***Руками ж апостолів творилося в народі багато знамень і чудес**... (БУП, 1225); *Чи не **його** (Ісуса Навина. – О. Л.) **рукою зупинене було сонце**... (БУП, 727) тощо. У паралельно вживаних в аналізованому перекладі Біблії активних конструкцій такий субстантив у функції підмета також виражає синкретичну семантику «суб'єкт-інструмент» через заміну назви істоти, що може бути пропущена, назвою частини тіла. Наприклад: *...**вуста ж мудрих охороняють їх** (БУП, 650); *Щедрого на хліби **будуть благословляти вуста**... (БУП, 715); *Моя (Господа. – О. Л.) **рука заснувала землю, і Моя правиця розпростерла небеса**... (БУП, 768); *Солодкі **вуста примножать друзів, і добромовний язик примножить** приятель (БУП, 696); *...м'який **язик переломлює кістки** (БУП, 660) тощо;***********
- субстантив – назва неістоти з абстрактним (частіше) або конкретним (зрідка) значенням: *Життя людини **визначається кількістю днів**... (БУП, 720) = **Кількість днів визначає** життя людини + *Життя людини **визначають кількістю днів**; *А що **законом ніхто не виправдається перед Богом, це зрозуміло**... (БУП, 1323) = **А що закон нікого не виправдає перед Богом, це зрозуміло** + *А що **законом нікого не виправдають перед Богом, це зрозуміло**; *Провина дому Ілієвого **не загладиться ні жертвами, ні приношеннями хлібними повік** (БУП, 280) = **Провину дому Ілієвого не загладять ні жертви, ні приношення*******

хлібні повік + Провину дому Ілієвого **не загладять ні жертвами, ні приношеннями** хлібними повік; ...**так заповідано мені словом Господнім...** (БУП, 360) = ...**так заповідає мені слово Господнє** + ...**так заповідає мені Господь словом**; ...**чоловіки їхні нехай будуть уражені смертю, і юнаки їхні умертвлені мечем на війні** (БУП, 802) = ...**чоловіків їхніх нехай уразить смерть, і юнаків їхніх умертвить меч на війні** + ...**чоловіків їхніх нехай уразять смертю, і юнаків їхніх умертвлять мечем на війні**; ...**чому моя свобода судитиметься чужою совістю?** (БУП, 1304) = ...**чому мою свободу судитиме чужа совість?** + ...**чому мою свободу судитимуть чужою совістю?** тощо.

Субстантив – назва неістоти у формі орудного відмінка здебільшого виражає асинкретичну семантику «інструмент дії» в пасивних конструкціях, двокomпонентних за структурою та співвідносних із активними конструкціями, зокрема неозначено-особовими реченнями. Наприклад: ...**уся дорога встелена одягом і речами**, які покидали сиріяни при поспішній утечі своїй (БУП, 383); Там частина поля була **засіяна ячменем...** (БУП, 417); ...**чим хто зрїшає, тим і карається** (БУП, 684); **Гріх Іуди написаний різцем, алмазним вістрям накреслений** на скрижалі серця і на рогах жертovníків (БУП, 800); ...**не зброєю здобувається перемога...** (БУП, 1020); **І залишили там филистимляни богів своїх, і повелів Давид, і спалені вони вогнем** (БУП, 421); ...**не мечем твоїм і не луком твоїм зроблено це** (БУП, 246); ...**усі ці міста укріплені були стінами, воротами і запорами...** (БУП, 184); ...**всередині храму ...усе було покрито кедром** (БУП, 348) тощо. Інструментальну семантику субстантив – назва неістоти у формі орудного безприменникового відмінка, що відповідає на питання *чим?*, репрезентує в паралельно використаних у перекладі Святого Письма пасивній та активній конструкціях, зокрема й у тому самому контексті. Наприклад: **І ті, які не померли, вражені були наростами...** (БУП, 282) – ...**якби Я простяг руку Мою, то вразив би тебе і народ твій вирізкою...** (БУП, 66–67); ...**хто піде за нею** (Гофолією. – О. Л.), **той буде умертвлений мечем. ...А Гофолію умертвили мечем** (БУП, 456); ...**храм наповнився криком і сльозами...** **І замкнені у своїх покоях діви вибігали з матерями і, посипаючи попелом і порохом голови, наповнювали вулиці риданнями і стогонами** (БУП, 1022); **Навуфей хулив Бога і царя. І вивели його за місто, і побили його камінням, і він помер. І послали до Іезавелі сказати: Навуфей побитий камінням, і він помер** (БУП, 372); **Господь премудрістю заснував землю, небеса**

утвердив розумом; Його премудрістю розкрилися безодні... (БУП, 642) тощо.

Синкретичну семантику «суб'єкт-інструмент» в українському перекладі Біблії виражають також прийменниково-субстантивні сполуки, зокрема

- «**через + субстантив у формі родового відмінка**», що є назвою істоти або неістоти: *І послані були листи через гінців в усі області царя...* (БУП, 541) = *І послали гінці листи в усі області царя + І послали листи гінцями* (= за допомогою гінців) *в усі області царя; ...вчинений він* (закон. – *О. Л.*) *був через ангелів, рукою посередника* (БУП, 1324) = *...вчинили закон ангели, рука посередника + ...вчинили закон через ангелів* (= за допомогою ангелів), *руку посередника; Ви* (учні Христа. – *О. Л.*) *вже очищені через слово* (БУП, 1210) = *Вас вже очистило слово + Вас вже очистили словом* (= за допомогою слова) тощо;
- «**у + субстантив у формі місцевого відмінка**», що є назвою неістоти: *...золото випробовується у вогні, а люди, угодні Богу, у горнилі припущення* (БУП, 693) = *...золото випробовує вогонь, а людей, угодних Богу, горнило припущення + ...золото випробовують вогнем* (= за допомогою вогню), *а людей, угодних Богу, горнилом припущення* (= за допомогою горнила припущення) тощо.

Засобами вираження синкретичної семантики «суб'єкт-причина» в пасивних конструкціях аналізованого перекладу Біблії є:

- субстантив – назва неістоти у формі орудного безприйменникового відмінка: *...серце її* (Есфир. – *О. Л.*) *було стиснуте страхом* (БУП, 543) = *серце її стиснув страх + серце її стиснулося від страху* (= через страх); *...нехай будуть вони* (мужі війська Лісія. – *О. Л.*) *приголомшені поразкою своєю...* (БУП, 975) = *...нехай їх приголомшить поразка своя + ...нехай їх приголомшить від поразки своєї* (= через поразку свою); *Ти* (дочка халдеїв. – *О. Л.*) *стомлена безліччю порад твоїх* (БУП, 768) – *Тебе стомила безліч порад твоїх + Ти стомилася від безлічі* (= через безліч) *порад твоїх; ...І прийшов Ахав додому стривожений і засмучений тим словом* (БУП, 371) – *...те слово стривожило і засмутило Ахава + ...стривожився і засмутився Ахав від того слова* (= через те слово) тощо;
- субстантив – назва неістоти у формі родового відмінка з прийменником *від*: *...і були виснажені від голоду земля Єгипетська і земля Хана-*

анська (БУП, 54) = ...і виснажив голод землю Єгипетську і землю Ханаанську + ...і виснажилися від голоду (= через голод) земля Єгипетська і земля Ханаанська; **Знищуються** мирні селища від люті гніву Господнього (БУП, 809) = **Знищує** мирні селища люті гніву Господнього + **Знищує** Господь мирні селища від люті (= через люті) гніву тощо.

Синкретичну семантику «суб'єкт-простір» у пасивних конструкціях українського перекладу Біблії виражає субстантив, що має метонімічне значення «народ і країна», «люди і будівля», «люди і земля», переважно у формі місцевого відмінка з прийменником у/в або зрідка у формі родового відмінка з прийменником до. Наприклад: ...нехай славиться ім'я твоє у **Вифлємі**... (БУП, 276) – ...нехай славить ім'я твоє **Вифлєм** + ...нехай славлять ім'я твоє у **Вифлємі**; ...Господь Саваоф звеличиться у суді... (БУП, 735) – ...Господа Саваофа звеличить суд + ...Господа Саваофа звеличать у суді; **А був** я корисним і любленим у володінні моєму (БУП, 979) = **А був** я корисним у володінні моєму, і мене любило володіння моє + **А був** я корисним у володінні моєму, і мене любили у володінні моєму; ...і взята вона була до дому фараонового (БУП, 15) = ...і взяв її дім фараоновий + ...і взяли її до дому фараонового тощо.

Субстантив – назва неістоти зі значенням «форма зібрання певного кола осіб» у формі місцевого відмінка з прийменником на є виразником синкретичної семантики «суб'єкт-інструмент-час». Наприклад: **А коли ви домагаєтесь чогось іншого, то це буде вирішено на законному зібранні** (БУП, 1247) = ...це вирішуть законне зібрання (= учасники зібрання) + ...це вирішать законним зібранням + ...це вирішать під час законного зібрання. Пасивні конструкції з такою синкретичною суб'єктною синтаксею не поширені в українському перекладі Біблії, що зумовлено, на нашу думку, їхнім диференційним функціонуванням в офіційно-діловому мовленні, зокрема адміністративно-канцелярському. Синкретична синтаксема «суб'єкт-інструмент-простір», виражена субстантивом – назвою неістоти у формі місцевого відмінка з прийменником у, також нечастотна в аналізованому перекладі: **Глиняний посуд випробовується у печі**... (БУП, 712) = **Піч випробовує** глиняний посуд + **Глиняний посуд випробовують піччю** (= за допомогою печі) + **Глиняний посуд випробовують у печі**.

Отже, синкретична суб'єктна синтаксема в українському перекладі Біблії виражена переважно субстантивом – назвою неістоти, зрідка суб-

стантивом – назвою істоти. Синкретизм семантики форми орудного безприйменникового відмінка субстантива і прийменниково-субстантивної сполуки зумовлений тим, що для цих форм суб'єктна семантика є вторинною, а самі пасивні конструкції є неелементарними, тому що утворені внаслідок злиття двох/трьох вихідних простих речень.

В українському перекладі Святого Письма субстантив у формі родового відмінка з прийменником *від* «конкурує» із безприйменниковим субстантивом у формі орудного відмінка, що зумовлено насамперед отождненням семантики цих засобів вираження суб'єктної синтаксеми в пасивних конструкціях. За нашим спостереженням, в аналізованому перекладі Біблії частим є паралельне функціонування пасивних конструкцій із суб'єктною синтаксемою, вираженою безприйменниковим субстантивом у формі орудного відмінка та субстантивом у формі родового відмінка з прийменником *від*. Наприклад: *...благословенна ти, дочко* (Юдиф. – *О. Л.*), *Всевишнім Богом більше за усіх жінок на землі...* (БУП, 534) – *...благословенна ти від Господа [Бога], дочко моя* (Руф. – *О. Л.*)! (БУП, 275); *...чи дійсно царем Киром дано дозвіл...* (БУП, 478) – *...і від мене дано повеління ...* (БУП, 476); *Плодами діл Твоїх насичується земля* (БУП, 620) – *Від плоду вуст людини наповнюється утроба її; плодами вуст своїх вона насичується* (БУП, 654); *...(сини і дочки Свої. – О. Л.) будуть виснажені голодом, знищені гарячкою і лютою заразою...* (БУП, 217) – *...і були виснажені від голоду земля Єгипетська і земля Ханаанська* (БУП, 54) тощо. Зокрема паралельне використання пасивних конструкцій із продуктивними засобами вираження суб'єктної синтаксеми відбувається й у тому самому контексті. Наприклад: *І від мене* (царя Дарія. – *О. Л.*) *дається повеління... ...Мною ж* (царем Дарієм. – *О. Л.*) *дається повеління...* (БУП, 478–479); *...мечем і голодом будуть знищені ці пророки, і народ, якому вони пророкують, розкиданий буде по вулицях Єрусалима від голоду і меча* (БУП, 798) тощо. Вираження суб'єкта дії прийменниково-субстантивною сполукою увиразнює відстороненість діяча та факультативність його синтаксичної позиції в пасивній конструкції, порівняно із орудним безприйменниковим відмінком суб'єкта дії, що його визначено як основний граматичний показник пасивного стану в сучасній українській мові та обов'язковий компонент структури трикомпонентних пасивних конструкцій. Причому не будь-який орудний безприйменниковий відмінок субстантива у функції суб'єктної синтаксеми пасивної конструкції можна замінити на прийменниково-субстантивну

сполуку. Наприклад: *Єрусалим буде потоптаний язичниками* (БУП, 1181); *Ілля схований був вихором...* (БУП, 729); *...і полонені сильним будуть відняті...* (БУП, 770); *В день новомісяччя будуть принесені ним* (князем. – *О. Л.*) *зі стада волів телець без вад, також шість агнів і баран без вад* (БУП, 901); *...сучасники будуть обійняті тремтінням* (БУП, 559); *Прийшовши до Єрусалима, вони* (Павло і Варнава. – *О. Л.*) *були прийняті церквою, апостолами і пресвітерами* (БУП, 1239) тощо. Хоча подекуди вживання у функції суб'єктної синтаксеми приєднано-во-субстантивної сполуки замість безприєднаникового субстантива у формі орудного відмінка допомагає уникнути двох однакових відмінкових форм і/або досягти змістової точності. Пор.: *Я ж* (Христос. – *О. Л.*) *поставлений від Нього Царем над Сионом...* (БУП, 575); *Він* (Ісус. – *О. Л.*) *є призначений від Бога Суддя живих і мертвих* (БУП, 1233–1234) – *За гріхи, якими ви згрішили перед Богом, будете відведені полоненими у Вавилон Навуходносором...* (БУП, 846); *Божественною силою він був повалений безмовним і позбавленим усякої надії і порятунку* (БУП, 1002) тощо.

В українському перекладі Біблії паралельно функціують пасивні конструкції із суб'єктною синтаксею, вираженою продуктивними і непродуктивними засобами, зрідка й у тому самому контексті, що вкотре засвідчує ототожнення семантико-синтаксичної структури трикомпонентних пасивних конструкцій. Наприклад: *Написав Я йому* (Єфрему. – *О. Л.*) *важливі закони Мої, але вони вважаються ним ніби за чужі!* (БУП, 930) – *Усі народи перед ним як ніщо, – менше за нікчемність і порожнечу вважаються у Нього* (БУП, 761); *І сказав Ноеминь невістці своїй: благословенний він від Господа за те...* (БУП, 275) – *...благословенні ви у Господа за те...* (БУП, 312); *...багатьма ж називається воно* (місце, що означає «очищення». – *О. Л.*) *Нефтай* (БУП, 1000) – *Ім'я Хеврону раніше було Кириаф-Арби, як називався між синами Єнака один чоловік великий* (БУП, 235); *...путь мій прихований від Господа, і діла мої забуті у Бога мого* (БУП, 762); *У пророків написано: і будуть всі навчені Богом* (БУП, 1197) тощо.

Уживання пасивних конструкцій і вираження суб'єктної синтаксеми в українському перекладі Святого Письма і російському Синодальному виданні Біблії здебільшого тотожне, що не суперечить сформульованій меті – досягти повної відповідності російському перекладу (Німчук, 2008, с. 79), а отже, зберегти усталені канони конфесійного письма

церковнослов'янської мови, що цілком природні для російської літературної мови, яка їх успадкувала, й абсолютно чужі для української літературної мови, сформованої на народнорозмовній мові. Український переклад Біблії, як граматична калька російського видання, репрезентує нівелювання синтаксичних особливостей української літературної мови загалом і специфіки засобів вираження суб'єктної синтаксеми в ній зокрема. Подекуди використання пасивних конструкцій і засобів вираження суб'єктної синтаксеми в українському перекладі відмінне від російського видання. Пор.: *А ворогів моїх нехай покриє безчестя і, як одежею, нехай вони покрийються соромом своїм* (БУП, 625) – *Да облукются противники мои бесчестьем и, как одеждою, покроются стыдом своим* (БРП, 582); *Бо надія нечестивого зникає, як порох, який відносить вітер...* (БУП, 680) – *Ибо надежда нечестивого исчезает, как прах, уносимый ветром...* (БРП, 632); *І був він приведений Духом у храм* (БУП, 1149) – *И пришел он по вдохновению в храм* (БРП, 1084); *Я ж (Христос. – О. Л.) поставлений від Нього Царем над Сионом...* (БУП, 575) – *Я (Господь. – О. Л.) помазал Царя Моего над Сионом...* (БРП, 536); *Там сорок днів він (Ісус. – О. Л.) був спокушуваний дияволом* (БУП, 1151) – *Там сорок дней Он был искушаем от диавола* (БРП, 1087); *...серце її (Есфир. – О. Л.) було стиснуте страхом* (БУП, 543) – *...сердце ее было стеснено от страха* (БРП, 506); *Плід же правди сіється у світі тими, які зберігають мир* (БУП, 1262) – *Плод же правды в мире сеется у тех, которые хранят мир* (БРП, 1208); *А чье серце захопиться мерзотами їх і гидотами їх, поведінку тих оберну на їхню голову...* (БУП, 861) – *А чье сердце увлечется вслед гнусностей их и мерзостей их, поведение тех обращу на их голову...* (БРП, 803); *Нехай покрийються соромом і ганьбою ті, що вихваляються проти мене* (БУП, 589) – *...да облукются в стыд и позор величающиеся надо мною* (БРП, 549) тощо. Такі випадки незбігу відбуваються, ймовірно, не завдяки виваженому вибору на користь синтаксичних пріоритетів української літературної мови, а через нерозмежування синтаксичних особливостей української та російської літературних мов, свідченням чого є: 1) непослідовне використання в українському перекладі форми орудного безпріяменикового відмінка суб'єкта дії, більш поширеної та однозначної, на відміну від пріямениково-субстантивної сполуки, що може змінювати зміст речення; 2) уживання в українському перекладі пасивних конструкцій замість активних конструкцій у російському і навпаки або ж конструкцій, зміст яких суттєво

різний. Пор.: *Нехай звеселиться духовний Ізраїль Сотворителем своїм...* (БУП, 640) – *Да веселится Израиль о Создателя своем...* (БРП, 595); *...надіємось, що разом із зростанням віри вашої ми звеличимося між вами надміру...* (БУП, 1318) – *...надеемся, с возрастанием веры вашей, с избытком увеличит в вас удел наш...* (БРП, 1269); *Ранок і вечір красою прославляють Тебе* (БУП, 602) – *Утро и вечер возбудишь к славе Твоей* (БРП, 560); *Так і ми, доки були дітьми, поневолені були стихіями світу...* (БУП, 1324) – *Так и мы, доколе были в детстве, были порабощены вещественным началом мира...* (БРП, 1276) тощо.

Висновки

Засобами вираження суб'єктної синтаксеми в пасивних конструкціях українського перекладу Біблії, здійсненому Філаретом, є субстантив у формі орудного безприйменникового відмінка та прийменниково-субстантивна сполука, зокрема субстантив у формах родового відмінка з прийменниками *від, через, у (в), до*, орудного відмінка з прийменником *між* та місцевого відмінка з прийменниками *у (в), на*. Найпродуктивнішим засобом вираження суб'єкта дії в пасивних конструкціях аналізованого перекладу є субстантив у формі орудного безприйменникового відмінка, з яким подекуди «конкурує» субстантив у формі родового відмінка з прийменником *від*. Субстантиви – назви істот є виразниками переважно асинкретичної (суб'єкт дії) та зрідка синкретичної (суб'єкт-інструмент) семантики; субстантиви – назви неістот здебільшого репрезентують синкретичну (суб'єкт-інструмент, суб'єкт-причина, суб'єкт-простір, суб'єкт-інструмент-час, суб'єкт-інструмент-простір) та інколи асинкретичну (суб'єкт дії) семантику. Функціонування як синтаксичних синонімів пасивних конструкцій із різними засобами вираження суб'єктної синтаксеми й активних та пасивних конструкцій в українському перекладі Святого Письма відбувається насамперед для уникнення структурної одноманітності. Уживання та вираження суб'єктної синтаксеми в пасивних конструкціях українського перекладу Біблії переважно ідентичне її вживанню та вираженню в пасивних конструкціях російського Синодального видання Біблії, що засвідчує послідовне калькування граматичних норм російської та, відповідно, церковнослов'янської мов і нівелювання специфічних особливостей граматики української літературної мови.

Перспективу дослідження вбачаємо у визначенні специфіки морфологічного вираження суб'єктної синтаксеми пасивних конструкцій у пере-

кладі Біблії І. Огієнка, найбільш відомому та взірцевому для пізніших перекладів Святого Письма українською мовою. Цікавим видається зіставлення продуктивності/непродуктивності засобів вираження суб'єктної синтаксеми й асинкретизму/синкретизму її семантики в пасивних конструкціях перекладу Біблії Філарета із перекладом Біблії І. Огієнка, здійсненому з мови оригіналу.

Список джерел

- БРП – Біблія. Книги Священного писання Ветхого і Нового завета: в русском переводе с параллельными местами и приложениями. (2002). Российское Библейское Общество.
- БУП – Біблія. Книги Священного Писання Старого та Нового Завіту: в українському перекладі з паралельними місцями та додатками. (2004). (Патріарх Філарет (Денисенко), Ред.). Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату.

Список використаної літератури

- Вихованець, І. Р. (1987). Система відмінків української мови. Наукова думка.
- Городенська, К. (2001). Синтаксична специфіка української наукової мови. *Українська термінологія і сучасність*, IV, 11–15.
- Городенська, К. (2017). Дієслово. У *Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія* (с. 364–493). Видавничий дім Д. Бураго.
- Лаврінець, О. Я. (2013). Суб'єктна синтаксема в пасивних конструкціях сучасної наукової мови. *Мовні і концептуальні картини світу*, 46 (2), 301–315.
- Лаврінець, О. Я. (2018). Суб'єкт у пасивних конструкціях сучасного адміністративно-канцелярського мовлення. *Мова: класичне – модерне – постмодерне*, 4, 48–67.
- Лаврінець, О. Я. (2021). Парадигма пасивних конструкцій в українському перекладі Біблії Філаретом (М. Денисенком). *Українська мова*, 2 (78), 48–64.
- Межов, О. Г. (2012). Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць. Волинський національний університет імені Лесі Українки.
- Непийвода, Н. Ф. (1997). *Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект)*. ТОВ «Міжнародна фінансова агенція».
- Німчук, В. (2008). Найновіший переклад Біблії українською мовою. Інтерв'ю з патріархом Київським і всієї України-Руси Філаретом (Денисенком). *Українська мова*, 4, 73–82.
- Русанівський, В. М. (1971). *Структура українського дієслова*. Наукова думка.
- Щербатюк, Г. Х. (1983). Просте речення. В *Історія української мови. Синтаксис* (с. 11–131). Наукова думка.
- Siewierska, A. (1988). The passive in Slavic. В Masayoshi Shibatani (Ed.), *Passive and Voice [Typological Studies in Language 16]* (pp. 243–289). John Benjamins Publishing Company.

References

- Horodenska, K. H. (2001). Syntaksychna spetsyfika ukrainskoi naukovoï movy [Syntactic specifics of the Ukrainian scientific language]. *Ukrainska terminolohia i suchasnist [Ukrainian terminology and modernity]*, IV, 11–15. KNEU [in Ukrainian].

- Horodenska, K. (2017). Diieslovo [Verb]. In *Hramatyka suchasnoi ukrainkoi literaturnoi movy. Morfolohia* [Grammar of the modern Ukrainian literary language. Morphology] (pp. 364–493). Vydavnychi dim D. Buraho [in Ukrainian].
- Lavrinet, O. Ya. (2013). Subiektna syntaksema v pasyvnih konstruktsiiah suchasnoi naukovi movy [The subjective syntaxeme in passive constructions of academic Ukrainian]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu* [Linguistic and conceptual pictures of the world], 46 (2), 301–315 [in Ukrainian].
- Lavrinet, O. Ya. (2018). Subiekt u pasyvnih konstruktsiiah suchasnoho administratyvno-kantseliarskoho movlennia [Subject in passive constructions of Modern formal language]. *Mova: klasychne – moderne – postmoderne* [Language: classic – modern – postmodern], 4, 48–67 [in Ukrainian].
- Lavrinet, O. Ya. (2021). Paradyhma pasyvnih konstruktsii v ukrainskomu pereklydi Biblii Filaretom (M. Denysenkom) [Paradigm of passive constructions in the Ukrainian translation of the Bible by Filaret (Mykhailo Denysenko)]. *Ukrainska mova* [Ukrainian language], 2 (78), 48–64 [in Ukrainian].
- Mezhov, O. H. (2012). *Typolohiia minimalnyh semantyko-syntaksychnykh odynyt* [Typology of minimal semantic and syntactic units]. Lesya Ukrainka Volyn National University [in Ukrainian].
- Nepyyvoda, N. F. (1997). *Mova ukrainskoi naukovo-tekhnichnoi literatury (funktsionalno-stylistychnyi aspekt)* [Language of Ukrainian scientific and technical literature (functional and stylistic aspects)]. TOV “Mizhnarodna finansova ahentsia” [in Ukrainian].
- Nimchuk, V. (2008). Nainovishyi pereklad Biblii ukrainskoïy movoiy. Interviy z patriarhom Kyivskym i vsiiei Ukkainy-Rusy Filaretom (Denysenkom) [The newest Bible translation in Ukraine. An interview the Kyiv and the all Ukraine-Rusy Patriarch Philaret (Denysenko)]. *Ukrainska mova* [Ukrainian language], 4, 73–82 [in Ukrainian].
- Rusanivskiy, V. M. (1971). *Struktura ukrainskoho diieslova* [Structure of the Ukrainian verb]. Naukova dumka [in Ukrainian].
- Shcherbatiuk, H. Kh. (1983). Proste rechennia [Simple sentence]. In *Istoriia ukrainskoi movy. Syntaksys* [History of the Ukrainian language. Syntax] (pp. 11–131). Naukova dumka [in Ukrainian].
- Siewierska, A. (1988). The passive in Slavic. In Masayoshi Shibatani (Ed.), *Passive and Voice* [Typological Studies in Language 16] (pp. 243–289). John Benjamins Publishing Company.
- Vykhovanets, I. R. (1987). *Systema vidminkiv ukrainskoi movy* [System of cases of the Ukrainian language]. Naukova dumka [in Ukrainian].

Матеріал надійшов 28.08.2022

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)